

היסטוריה יהודית במבט
מרקסיסטי
עמ' 8

פועלי כל הארצות התאחדו!

זה הדבר

زو هديرخ ZO HADEREKH

גיליון 31 / 6 באוגוסט 2025

עמ' 3, 10

אימת כיבוש עזה

תקווה מוזיקלית בצפון הרצועה

עמ' 9

היסטוריה יהודית בגישה מרקסיסטית

הספר, המבוסס על העבודה לתואר דוקטור של נבון, הוא מחקר קולח, מעניין ובהיר, בעל מבנה מסודר מבחינה לוגית והיסטורית כאחד. הספר, זוכה פרס שז"ר, מצליח להאניש את הדמויות העלומות והנשכחות בהיסטוריה של העם היהודי במאה העשרים. הוא מביא לקדמת הבמה סוגה היסטוריוגרפית מרתקת שנשכחה מן העין ומן הלב. המחבר דן בציונות, במרקסיזם, באנטישמיות ובאידיאולוגיות שונות, ומוביל את הקורא בציר הזמן בין ורשה, מוסקבה, מנהטן וארץ ישראל.

הספר עוקב אחרי דמויות מפתח בהיסטוריה היהודית המרקסיסטית כמו בר בורוכוב, אוטו הלר, משה כץ, אברהם לאון ויעקב לשצ'ינסקי. הוא מחבר כל אחד מהם לתיאוריה המרכזית של ההיסטוריוגרפיה המרקסיסטית היהודית, המובלת בידי שתי השאלות המרכזיות: תפיסת העם היהודי כמעמד בפני עצמו ותפקידו בהפצת הקפיטליזם בעולם המערבי. כל אחד מההיסטוריונים מוצב מול התפיסה בה החזיק – טרצקזים, ציונות, בונדיזם, מרקסיזם קלאסי ותפיסת חברתיות אחרות. תוך כדי כך מצליח תום נבון לחלץ את הסיפור הכולל של ההיסטוריוגרפיה המרקסיסטית היהודית. לדעתי, חובה לשים לב למה שפוגע בספר. ראשית, נבון צולל הישר לעומק התפיסה המרקסיסטית מבלי לפרוש בפני הקורא את התשתית התאורטית שלה במלואה. אמנם הוא מפנה לעבודת הדוקטורט שלו, הזמינה לקריאה באינטרנט, אך קשה לצפות מהקורא לעצור את רצף הקריאה ולעיין בדיסרטייה אקדמית כדי להבין את המסגרת המושגית הבסיסית של הספר שלפניו.

היעדר זה מקשה על הקורא שאינו בקיא ברזי המרקסיזם להבין את גבולות השיח ואת המתח הפנימי שבתוכו פעלו ההוגים שנבון עוסק בהם. בהקשר זה, ראוי גם לציין את הימנעותו העקבית של נבון מהבעת עמדה אישית – בין אם כלפי המרקסיזם עצמו, ובין אם כלפי הזרמים הפוליטיים שעוצבו לאורו או כלפי הדמויות שעליהן בחר לכתוב. דווקא עמדתו של המחבר, אילו נחשפה, הייתה עשויה להוסיף לספר ממד ביקורתי חשוב.

שנית, מבנה הספר חזרתי בעיקרו. המחבר חוזר שוב ושוב לאותן סוגיות יסוד, אך סביב היסטוריונים שונים. למשל, הוא מעמיד כל היסטוריון בוויכוח של זומברט מול ובר – ויכוח על מקומה של היהדות בהתפתחות הקפיטליזם – מבלי למצות את הנושא בפרק הראשון. לעיתים גם הפרקים עצמם מחולקים בצורה שמפריעה לקריאה השוטפת – כל פרק מחולק לתתיפרקים, וחלקם אף מחולקים בתוכם לסעיפים, מה שעוצר את שטף הקריאה ומסיח את הדעת מהספר ומנושאי הפרקים.

אך בהערות לעיל אין כדי לגרוע מערכו ומאיכותו של הספר. זו עבודת מחקר מרתקת ויצירתית, שמעלה מן השכחה דמויות שנדחקו לשולי ההיסטוריה היהודית-ישראלית-ציונית, ומעניקה להן חיים מחודשים כעוסקים בתחום ההיסטוריוגרפיה המרקסיסטית היהודית. הספר מומלץ הן לקוראים בראשית דרכם והן למומחים, אף שכל הקוראים יידרשו למאמץ של התמצאות בין חלקי הספר.

נבון יצר מונוגרפיה מרשימה, שהיא בבחינת קריאת חובה לכל המתעניינים במחשבה יהודית, בהיסטוריה ובעתידו של העם היהודי.

רועי ברנשטיין-סנדרס

בשנת 1848, אחרי שנים של דלות ורדיפה, פרסם קרל מרקס את החיבור שכתב עם ידידו ופטרונו, פרידריך אנגלס, "המניפסט הקומוניסטי". הרעיונות שהופיעו בספר זה, ובסדרה עבת הכרכים של מרקס, "הקפיטל", חוללו מהפכה עולמית באופן ההסתכלות האנושית על כסף, מעמד, משפחה, דת, היסטוריה ופוליטיקה. הטקסט, שצבר פופולריות עם השנים ואף זכה בשנה שעברה לפרסום מחודש בעברית, שטח את יסודות השיטה הקומוניסטית בפוליטיקה ובכלכלה, והראה כיצד עתיד מעמד הפועלים, הפרולטריון, להתקומם נגד המעמד השולט, הבורגנות, ולהוביל לעולם של חירות ושוויון.

התשתית לפוליטיקה ולכלכלה הקומוניסטיות היא העמדה המחשבתית שהגה מרקס, ושנקראה על שמו – מרקסיזם. הגישה המרקסיסטית היא גישה מטריאליסטית, דהיינו חומרית, לפיה מה שמניע את העולם ואת הפעולות בו הם מאבקים בין כוחות מעמדיים וכלכליים, המתבססים על חלוקת האנושות למעמדות של מנצלים ומנוצלים. הגישה המרקסיסטית – כפי שהוצגה ב"מניפסט הקומוניסטי" ובכרך א' של "הקפיטל" – מציעה הסתכלות מחודשת על ההיסטוריה, ולמעשה קריאה רדיקלית לכתיבתה מחדש.

בספר "בדיו אדומה" בהוצאת מרכז זלמן שז"ר (2024), עוסק המחבר, ד"ר תום נבון, בכתיבת ההיסטוריה היהודית מהגישה המרקסיסטית, באמצעות בחינה שיטתית של אלה שכתבו אותה. זו מונוגרפיה המעמיקה בחייהם ובהגותם של אלה שנשמעו לקריאתם של מרקס ואנגלס ויצאו לכתוב את ההיסטוריה מחדש. במקרה דנן מדובר ביהודים משכילים – רובם המוחלט ממזרח וממערב אירופה – עם שורשים דתיים בעברם, שהצטרפו לזרם פועלים מרקסיסטי כזה או אחר והחליטו לכתוב מחדש את קורות עמם.